

A HAZÁÉRT ÉRZETT HONVÁGY

Pécsi Györgyi: *Honvág egy hazáért*

■ Korábban a *Kortárs* című folyóiratban olvastam Pécsi Györgyi *Honvág egy hazáért* című tanulmányát, s most, hogy a József Attila-díjas irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő és irodalomszervező e korábbi tanulmányának a címét viselő kötetbe gyűjtve adta közre az utóbbi években írt válogatott esszéit, tanulmányait, kritikáit, kíváncsian vettem kézbe új kötetét. A címadó írás eredetileg a Magyar Művészeti Akadémián levelező taggá választása alkalmából elmondott székfoglaló előadás, mely az erdélyi és a vajdasági magyar irodalomban megjelenő identitásváltozásokat vizsgálja. Könyve három részből áll. Az első a jelzett tanulmány, a második főleg az újra virulenssé lett népi-nemzeti versus urbánus irányú kritikákba és recenziókba foglalt aktuális jelenségeinek elemzése, míg a harmadik egy terjedelmes, Szilágyi Domokos munkásságának szentelt esszéfűzér.

Noha az egyetemes magyar irodalom erdélyi ága jelentősebb, tanulmányában figyelmét először mégis a vajdasági jelenségegyüttesnek szenteli. Valószínűleg azért, mert ott a rendszerváltozás egy közel tízéves polgárháborút eredményezett, amit Jugoszlávia népei, köztük a vajdasági magyar közösség is mélységesen megsínylett. A drámai eseményekben felbomló Jugoszláviával együtt természetesen megszűnt a népeit és nemzetiségeit az *államszövetségük*höz kötő identitáskohézió is, amit immár egy sor szűkebb, mert csupán *nemzetállami* kohézió váltott fel.

A helyzet lényegét szerzőnk számos idézettel illusztrálja. „[Az] úgynevezett »jólét« idejében, a '70-es, '80-as évekre ez az identitás önmagát az összmagyar, vagy fogalmazzunk kicsit

szűkebben, az anyaországi (az úgynevezett »igazi«, »originális«) magyar identitással szemben határozta meg... Az egész szocialista Jugoszláviában illett »lenézni« a kelet-európai (szovjet megszállás alatt álló) országokat, nemzeteket.” Majd pár sorral lennebb, már a bomlás eredményét láttatva írja: [a vajdasági magyarok] „Kénytelenek voltak az addig megvetett anyaország felé orientálódni, hiszen az új Szerbiát [...] értelemszerűen nem tekintették, nem tekinthették többé hazájuknak.” Pécsi Györgyi kitűnő érzéssel idéz, hiszen a fentiekből kiviláglik, hogy a polgárháború magán viselte a konfliktus mindazon tünetét, mellyel bő száz éve már, hogy térségünk minden nemzetének és nemzedékének szembe kell néznie.

A történelem- és az irodalomtudomány diszciplínájaként felvetődő identitásfogalmat ugyanakkor érdemes egymástól elkülönülten kezelni. Már csak azért is, mert a történettudomány axiomatikus identitásfogalmakat, míg az irodalomtudomány identitásmátrixokat alkalmaz. A történettudomány alapvetően a nagyállamisághoz (a monarchiához, a konföderációhoz, az unióhoz stb.) illetve a nemzetállamhoz kötő identitásfogalommal dolgozik, melyek esetében – túl az irodalmi fikciókba kódolt megengedhető szubjektivitáson – a kérdés az, hogy perspektivikusan melyik kohézióváltozat képes biztosítani a területén élő népek nemzeti egyenjogúságát. Pécsi Györgyi a Láng Gusztávtól átvett fogalom, az *ellenvonzás* jelenségének exponálásával s a premissza fogalomtárba emelésével termékenyítő módon gazdagítja a diskurzust. Hiszen ezzel szemléletesen érzékelteti, hogy míg a nemzetállam csupán az államnemzet számára biztosítja a nemzeti teljesség megéléséhez szükséges fel-

tételeket, addig például Jugoszlávia a jugoszlávsnak nevezett jelenség révén a föderáció összes népe és nemzetisége számára biztosította azt. Mint ahogy érzékelteti azt is, hogy ha egy a nagyállamiság kedvező keretei közt élő nemzetiségi népcsoport mulékony, tallmi érdeklhatások befolyása alatt a nemzeti teljesség (egyetemesség) ethosával szemben határozza meg a maga nemzeti identitását, akkor önmaga természetes identitáskohéziójával kerül szembe. Ha a könyvében feltáruló identitásváltozások jelenségkomplexumát a népek nemzeti emancipációjának állami feltétele felől olvassuk, láthatjuk, hogy az ellenvonzás jelensége állam és nemzet lehetséges politikai viszonylehetőségeinek mily széles spektrumára vet fényt.

A kérdés Erdély, illetve Románia esetében is felvetődött. Könyvében Pécsi Györgyi jelzi, hogy a Trianon utáni Románia nemzetiségei a jugoszlávsnaghoz hasonló adottságokat nem élhettek meg, ám idézve Markó Bélát utal rá, hogy „[az] 1989-es forradalom napjainban egy rövid időre felcsillant a remény, hogy végre az erdélyi magyarság is hazájának tekintheti Romániát”. Ám a marosvásárhelyi pogrom, a bukaresti bányászjárás s főleg a bukaresti parlamentnek azon döntése, hogy a '89-es forradalom kitorésének napja helyett „december 1-ét, a magyarok számára tragikus gyulafehérvári egyesítő népgyűlés napját tette meg nemzeti ünnepnek”, annulálta ezt a lehetőséget. A probléma mindazonáltal aktuális, hiszen kérdés, hogy pl. az Európai Unió képes-e, s ha igen, hogyan a maga népeinek nemzeti emancipációját teljességük identitáskohéziójával biztosítani.

A gyűjtemény, mint említettem, a népi-urbánus vita magyarhoni reinkarnációját is érinti. Ez azonban kanonizációs gondokat is felvet, hiszen egyetemes értékrend hiányában a magyar köznység nem tudhatja, hogy a határain kívül született egyes műveket milyen szempontrendszer alapján adaptálhatja, integrálhatja az egyetemes magyarság irodalmi teljesítményei közé.

Merthogy a mátrixokban megjelenő kép meglehetősen változatos. A délvidéki munkák legtöbbje például a honatalanná válás egy-egy szenvedéstörténete, avagy az otthonmaradás vállalásáról, odisszeájáról szóló megkapó üzenet. A Romániában zajló fejleményeket pedig így kommentálja szerzőnk: „A rendszerváltozás után az Erdélyben induló fiatal íróknál is radikális a fordulat [...] a magukat Transzközép nemzedéknek nevező csoport [tagjai] totális szabadságot akarnak, elégük van a kisebbségi szerepből, és elégük a Magyarország utáni sóvárgásból.” A Transzközép számos törekvése emlékeztet az egykori vajdasági *Új Szimposionos* attitűdre; sajnos a pályájuk kifutását illetően is. A két régióban született művek élményvilágát jobbadán a magyarországi környezet mostoha befogadás-készsége, valamint a háború, a dezintegráció és az idegenség-élmény tematizálja.

A kötet második felében figyelme nagyobb részét költők, írók munkásságának szenteli. Két „dilemmás” szerző, Csiki László és Csoóri Sándor kap egy-egy figyelemre méltó tanulmányt. Az elemzett magyarországi tollforgatók között találjuk Ágh Istvánt, Nagy Gáspárt vagy Szepesi Attilát, míg a külföldön közül többek között Grendel Lajos, Markó Béla, Tózsér Árpád, Sütő András kap egy-egy fejezetet. Melinda Nadj Abonjiról mint olyan elszármazott íróról emlékezik meg, aki már ketős identitású szerzőnek számít. Ferencz István szenzációszámbe menő filológiai kutatása pedig a 20. századi egyik legjelentősebb román költőjének, Tudor Arghezinak az édesanyjáról deríti ki, hogy székely-magyar származású. De egy-egy eszmeftutatást olvashatunk az emigráció emlékezetének írójáról, Ferdinandy Györgyről, valamint Szávai Géza szabad szájú *Makámaszútra* c. regényéről is, Balla Zsófiával pedig a kánonokról polemizál.

Pécsi Györgyi egy percre sem rejti véka alá, hogy ő a népi irány táborába tartozik. Ezért hivatkozunk Thomka Beátára, aki emlékeztet rá, hogy az iro-

dalmi elbeszélés fikciós és referenciális szövegfajta, mely párhuzamosan konstituálódik mint történet és mint metatörténet. Az irodalmi műben tehát egyszerre van jelen a teoretikus és a szépírói narratívum. S persze azért hivatkozunk erre, hogy emlékeztessünk, a hazáért érzett honvágy arra kell készítsen bennünket, hogy a jelen folyamataiban meglássuk és figyelembe vegyünk az olyan perspektívát hordozó értéket, mint amilyen pl. a jugoszlávság volt, amelyben a saját és az idegen nem mint nyelvi és kulturális elkülönülés,

veszélyeztetettség, hanem mint a homogenitással szembeni alternatíva, mint példaadó és értékteremtő heterogenitás volt jelen. A polémiában Pécsi Györgyi így fogalmaz: „Bevallom, a »napi kánon« egyre kevésbé érdekel. Ha a szöveg van előttem, a szövegnek [...] már nincs neme, származása stb., [...] az egyik álmom, hogy megszülessen az a magyar irodalomtörténet [...] amelyik határok nélkül, befogadó módon veszi számba a konszenzusosan elfogadott értékeket.” Úgy legyen.

Bereti Gábor

